

Ягода Грондецька

Добрий день. Мене звати Магдалена Кава. Я представляю Асоціацію "Для Землі", яка реалізує проект "Інтеграція дій", в рамках якого відбувається сьогоднішня лекція. Її гостьовий спікер - Ягода Грондецька, іраністка, журналістка і фахівець з питань Близького Сходу. Уродженка Глушиці, вона останні два з половиною роки жила в Афганістані, звідки робила репортажі про виведення американських військ і повернення до влади талібів. Серед її нагород - премія "Перо надії" від Amnesty International та премія імені Беати Павляк. Ми дуже раді, що наше запрошення було прийнято. Зустріч перекладається польською жестовою мовою, за що ми дякуємо перекладачеві Магдалені Гах. Зустріч реалізується в рамках проекту, який фінансується Ісландією, Ліхтенштейном та Норвегією з фондів Європейської Економічної Зони в рамках програми "Активні громадяни - регіональний фонд". Більше інформації про проект можна знайти на сайті Асоціації "Для Землі" - dlaziemi.org. Я вже надаю слово нашим гостям.

Доброго дня, дуже дякую за запрошення. Для мене велика честь мати можливість розповісти вам трохи про Афганістан. Не буду приховувати, що на початку я побоювалася, адже 45 хвилин - це дійсно дуже мало часу, щоб розповісти про таку захоплюючу країну, яка до того ж є такою складною. Оскільки лекція має на меті познайомити вас з країнами, з яких походять біженці, яких ми можемо зустріти, зокрема, в Польщі та інших країнах Європи і світу, я не хотіла би зосереджуватися тут на лекції з історії і засипати вас іменами і датами, тому що, якщо ви зацікавлені, ви завжди можете прочитати більше. Є багато загальнодоступних хороших джерел з якими можна ознайомитися. Я хотіла би більше говорити з

афганської точки зору, про те, з чим борються афганці, і трохи про те, чому вони борються, тому що, на жаль, багато речей про Афганістан дуже неправильно розуміють. Також поширюється багато фейкових новин, особливо зараз, коли таліби повернулися до влади. І тут я почну трохи з кінця, ще до позавчорашнього дня я говорила би з вами про Афганістан прямо з Кабула.

Однак таліби в останні кілька місяців, приблизно через рік після свого приходу до влади, почали суттєво змінювати свою політику щодо ЗМІ. Для нас, іноземних журналістів, становище завжди було набагато кращим, ніж становище афганських журналістів. Перш за все ми могли розраховувати на набагато більшу безпеку, а також на набагато більшу свободу написати про країну, подорожувати країною, готувати наші тексти, інтерв'ю, репортажі. Однак і це почало змінюватися. Таліби, що не є чимось незвичайним для такого типу режимів, вирішили, що присутність в країні занадто великої кількості західних іноземних журналістів не тільки не приносить їм користі, але й - як вони це часто стверджують, поширює негативну пропаганду, зосереджуючись виключно на негативних аспектах того, що відбувається в країні, звинувачуючи нас в необ'єктивності та упередженості. Саме тому були випадки депортації журналістів, а я була одна з тих, кому просто відмовили у продовженні акредитації. Це, звичайно, трагічно, оскільки зараз особливо важливо знати, що відбувається в Афганістані, документувати те, що робить Талібан, але, на жаль, ми маємо доступ до все менш і менш достовірної інформації.

На жаль, ситуація може тільки погіршуватися, і таліби все більше і більше ізолюватимуть Афганістан від світу. Але, мабуть, я почну з того, чому, після 20 з гаком років нашої західної присутності там, мільярдів доларів вкладених у цю війну, присутності найсильніших

армій у світі підготовлених нами, надання афганським військовим чудового обладнання, як так сталося, що таліби знову повернулися до влади. Тут потрібно повернутися до того, що почалося близько 40 років тому. Афганістан загалом є багатонаціональною державою. У них найбільша етнічна група пуштунів. На жаль, немає достовірних досліджень щодо того, наскільки вона насправді велика. Існує розкид даних - від 35 до навіть 60 відсотків. Існують дуже різні думки з цього приводу, і вже кілька десятиліть в Афганістані практично неможливо провести перепис населення і точно дослідити, які саме етнічні групи представлені, в якому масштабі, що також стає ще одним підґрунтям для різного роду конфліктів і напруженості. У них є ще одна група таджиків, найбільша група меншин в Афганістані. Потім є узбеки, є хозари, які як меншина не тільки етнічно, але й релігійно, тому що в сунітському Афганістані хозари в основному шиїти.

Послідовники цієї гілки ісламу завжди зазнавали і зазнають величезної дискримінації. Вони також дуже часто стають мішенню не лише для талібів, але й для різних терористичних угруповань, що діють в Афганістані, включаючи "Ісламську державу". І це одне з джерел напруженості в Афганістані, саме ця багатонаціональність. Пуштуни традиційно здійснювали владу близько 300 років, коли Афганістан, по суті, здобув основу державності. Зазвичай саме з цієї етнічної групи походили наступні правителі Афганістану. Що, звісно, викликало багато обурення з боку інших етнічних груп, зокрема таджиків, але не тільки, які говорили, що, мовляв "добре, пуштуни, можливо, і є найбільшою етнічною групою, але їх в країні не більш ніж 50 відсотків. Чому ми недостатньо представлені саме на найвищих щаблях влади?". Було дуже поширеним відчуття, що пуштунські правителі віддають перевагу інтересам пуштунів. І так

тривало протягом усього 20-го століття, аж до початку радянського вторгнення в Афганістан у 1979 році. І для багатьох афганців це була дата, яка по суті ознаменувала початок кінця для країни. Коли почалися нові проблеми, а Афганістан був раз за разом зруйнований війною.

Коли ми бачимо Афганістан зараз, після більш ніж 40 років конфлікту, це насправді важко уявити. Звичайно, ми бачимо не лише матеріальні руйнування. Ми бачимо не тільки, звичайно, таке величезне відставання з точки зору їх швидкого розвитку на рівні, наприклад, будівництва, інфраструктури, але і, перш за все, величезну післявоєнну деградацію, розпад соціальної структури, до чого ми зараз перейдемо. Це те, з чого почалося російське вторгнення, якому чинили опір так звані моджахеди, просто такі бійці, які в ім'я ісламу воювали з радянською владою саме як із загарбниками. Їх, відповідно до геополітичних інтересів того часу, фінансували і озброювали, зокрема, Сполучені Штати Америки. Нарешті, через 10 років, у лютому 89-го, останній російський солдат перетнув кордон на річці Амудар'я, прямуючи до сучасного Узбекистану. І таким чином закінчився один конфлікт, або, можливо, просто один розділ конфлікту. Радянська влада принесла в Афганістан певну модернізацію, але це також частково стало причиною опору принаймні частини афганського суспільства, оскільки під час радянської окупації, наприклад, дуже важливою була сучасна освіта, яка в Афганістані завжди була джерелом подальшого конфлікту між прихильниками так званої сучасної освіти та прихильниками більш консервативної, релігійної освіти. Однак, відповідно до своєї ідеології, Радянський Союз робив великий акцент на розвитку шкіл, на тому, що всі діти, серед іншого також дівчата, повинні відвідувати ці школи - це те, до чого не було

суспільного консенсусу в Афганістані і раніше. У нас були афганські правителі на початку 20-го століття, такі як король Аманулла, реформатор, який врешті-решт був змушений втекти з Афганістану саме через величезний опір з боку більш консервативного духовенства та мешканців більш консервативних частин країни. Він був змушений тікати саме через свою ідеологію, бо дуже сильний акцент у його політиці був на правах дівчат і жінок, який дехто вважав занадто ліберальним, несумісним з афганською культурою, традиціями і звичаями. Радянський Союз зазнав тієї ж долі. Ці моджахеди, про яких ми говоримо, не були єдиним угрупованням. Серед них було багато підгруп, очолюваних різними афганськими політиками. І так починається ще одна глава цієї афганської трагедії. Після того, як радянські війська покинули країну, саме моджахеди, які щойно позбулися цього зовнішнього окупанта, почали воювати між собою. І для багатьох людей це був саме період громадянської війни в 92-96 роках, тому що деякий час, поки ще надходили гроші з Радянського Союзу, в Афганістані все ще була комуністична влада. Потім, коли ця влада впала, країна була просто розірвана на частини між різними воєначальниками, які керували різними провінціями країни і які змагалися між собою за владу, за вплив, за ресурси. І з цього, власне, народився цей рух Талібан, витоки якого ми насправді знаємо не так багато, як хотілося б думати. Назва "Талібан" походить від арабського слова, що означає "студент", "учень". Це пояснюється тим, що більшість талібів отримали релігійну освіту саме в Мадрасе, переважно на території Пакистану, куди вони просто їздили зі своїми сім'ями. Часто їхні батьки були біженцями з охопленого війною Афганістану, які під керівництвом засновника руху "Талібан", загадкового одноокого мула Омара, планували просто відновити в країні закон,

порядок і елементарну соціальну справедливість. Що серед багатьох афганців того часу було в пошані. Хоча ця версія правосуддя талібів була надзвичайно жорстокою, вона, принаймні, була ефективно реалізована. І тому Талібан утвердився саме в першій половині 1990-х років у південному афганському місті Кандагар, яке вважається такою собі духовною столицею Талібану і на сьогоднішній день є фактично політичною столицею Афганістану. Хоча міністерства знаходяться в Кабулі, таємничий емір, якого ми більше ніколи не бачили на публіці, Мавлаві Хібатулла Ахундзада, проживає в Кандагарі. І саме там приймаються всі найважливіші політичні рішення. Але повернімося до 1990-х років. Можливо, вам важко уявити, чому хтось взагалі може хотіти і чекати правління Талібану. А що про це говорять самі афганці? Я пам'ятаю, як одного разу розмовляла з панамі, які були старійшинами племен у східній провінції Кунар, що межує з Пакистаном. Вони живуть саме в долині Коренгал, яка дуже відрізана від решти провінції, до якої і сьогодні, навіть у 2022 році, немає жодної дороги з твердим покриттям, тож ми можемо уявити, як це було в 1990-х роках.

Вони розповіли нам, що коли вперше почули в 1990-х роках про виникнення такого руху, як Талібан, вони не мали жодного уявлення про те, що це за люди, чого вони хочуть, який їх порядок. Тож вони відправили одного зі своїх членів на розвідку в місто, він поїхав туди, поговорив з людьми, дізнався і привіз їм новину, що Талібан - це група випускників Мадрасу, що вони керуються релігійними принципами, своєю версією мусульманського шаріату, і що вони, серед іншого, скасовують контрольні-пропускні пункти. Блокпости були просто дорожніми заставами, які встановлювали моджахеди на захоплених ними територіях. На цих блокпостах вони дуже часто вимагали хабарі та плату за проїзд від мешканців, або просто

грабували їх. Це навіть не обмежувалося афганцями. Нещодавно я розмовляла з дипломатом, який розпочав свою кар'єру в Афганістані як працівник гуманітарної допомоги в 1990-х роках під час громадянської війни. І він розповів, як одного разу, здається, в 1994 році, їхав з Джелалабада, міста на сході Афганістану, в напрямку Кабула.

І він та його водій-афганець якраз опинилися на такому блокпосту моджахедів, які дислокувалися в цьому регіоні і які були позбавлені автомобіля. Тож моджахеди пограбували і забрали автомобіль собі. Він і його водій залишилися посеред дороги. На щастя, виявилось, що інша, цього разу німецька благодійна організація їхала цією дорогою і могла взяти їх із собою. Однак він розповів, що вони сіли до них в машину і буквально через 10 хвилин опинилися на іншому блокпосту. Там же знаходилися і бойовики, які викрали й ту машину. І це було реальністю для дуже, дуже багатьох афганців. Жінки дуже боялися масових зґвалтувань з боку моджахедів. Були випадки, особливо у великих містах, таких як Кабул, де бойові дії часто були найзапеклішими, коли молоді жінки накладали на себе руки саме для того, щоб уникнути зґвалтування. Така доля часто спіткала і молодих хлопців. Афганський журналіст з провінції Вардак, яка межує з Кабулом і знаходиться буквально за півгодини їзди від столиці провінції, розповів, що його родички за всю громадянську війну не змогли поїхати до Кабула, щоб хоча б відвідати свою сім'ю, побачити своїх дітей.

Або сходити до лікаря. Саме тому, що на цих блокпостах - небезпека крадіжки, небезпека пограбування, небезпека зґвалтування і, не в останню чергу, небезпека смерті - була надто великою. Коли ви це усвідомлюєте, я думаю, ви можете собі уявити, що після чотирьох років виснажливого конфлікту життя в постійному відчутті небезпеки,

без єдиної централізованої влади в країні, бо тоді там був уряд, але, як я вже казала, він контролював частину своїх територій, а потім просто з'явилося більше польових командирів, які контролювали свої власні території. Перспектива об'єднання влади в руках однієї групи, яка посилювалася на цінності, дуже близькі афганцям.

Афганістан - дуже консервативна мусульманська країна. Крім того, саме під егідою ісламу протягом десяти років велася боротьба проти Радянського Союзу, і це також сприяло певній трансформації уявлень про іслам і його роль як суспільно-політичного орієнтиру в Афганістані, встановлення порядку, встановлення безпеки, встановлення просто елементарної справедливості було таким спокусливим, що коли таліби почали свій похід з Кандагару, тобто з півдня на північ до Кабула, вони займали більше міст, більше провінцій -- люди вітали їх там, вони вітали їх просто як своїх виборців, які нарешті зможуть закінчити період цього хаосу і беззаконня.

Саме так афганці найчастіше описували цю громадянську війну, вони говорили про повне беззаконня. Вони говорили про те, що дуже часто в містах люди просто зникали, що їх викрадали, що часто потім знаходили їхні тіла, що це була доля дітей, жінок, чоловіків, всіх без винятку, і всі знали, хто за цим стоїть. Всі знали, що це сили того чи іншого воєначальника. Але ніхто нічого не міг з цим зробити. Таліби обіцяли: "Ми наведемо порядок. Тепер ми позбудемося всіх цих польових командирів при владі. Вони будуть покарані показово, ми будемо правити справедливо, згідно з ісламом, більше не буде місця для подібних злочинів. Ми покладемо край вбивствам, зґвалтуванням, пограбуванням". І ось у 1996 році їм вдалося окупувати Кабул. Це ще не був момент, коли вони захопили всю країну. Їм знадобився ще деякий час, щоб пройти далі на північ до

Мазарі-Шарифа. Але Афганістан вже був під їх владою. Однак цей шаріатський закон, запроваджений Талібаном, який спочатку був сприйнятий з великим ентузіазмом, виявився надзвичайно суворим і спрямованим, зокрема, проти жінок.

Поступово афганські жінки почали зникати з соціального ландшафту, їм було заборонено працювати і займатися переважною більшістю професій. Насправді їм дозволялося працювати в медичному секторі лише як лікарям, медсестрам, але, очевидно, не з чоловіками. Школи для дівчат, університети для жінок були закриті, і тоді, як і сьогодні, говорилося, що це тимчасово, до подальших розпоряджень, що ситуація в країні все ще занадто хаотична, занадто нестабільна, що це просто небезпечно, що це не підходяще середовище для того, щоб жінки або дівчата могли виходити з дому, пересуватися, ходити до школи або на роботу. Однак це "до подальшого повідомлення" і без будь-яких конкретних часових рамок закінчилося лише тоді, коли американці остаточно повалили режим Талібану в 2001 році. Тому що серед своїх численних гріхів таліби також мають на своїй совісті прихисток Усами бін Ладена та інших членів аль-Каїди. Всупереч тому, що часто говорять, не всі лідери були особливо раді цьому, і не всі підтримали рішення мулли Омара не видавати бін Ладена американцям, які вже переслідували його протягом попередніх кількох років за напади, здійснені аль-Каїдою на американські посольства в Африці.

Тим не менш, аль-Каїда знайшла там притулок, і саме з афганської території були сплановані теракти 11 вересня 2001 року. Крім того, коли Афганістан опинився під владою талібів, афганці після початкової радості швидко зрозуміли, що їхня бідна, зруйнована країна, яка вже понад 15 років перебуває в конфлікті, занурюється в крайню ізоляцію. На той час уряд Талібану визнавали лише три

країни - Катар, Пакистан та Об'єднані Арабські Емірати. З рештою світу таліби, незважаючи на їхнє дуже сильне бажання, не мали жодних дипломатичних відносин, і це було для них дуже важливо. Однією з таких одержимостей мулли Омара було отримання талібами місць в ООН як законними представникам Афганістану. Однак вони не змогли погодитися на ті умови, на ті вимоги, які ставила перед ними міжнародна спільнота. Тож афганці просто жили у величезній, безмежній бідності. І, можливо, така ситуація тривала б ще дуже довго. Однак саме після терактів 11 вересня 2001 року було прийнято рішення про військове втручання в Афганістан. ЦРУ все ще підтримувало контакти з деякими групами моджахедів, яких воно підтримувало саме під час війни з Радянським Союзом, більшість з яких належала до протилежної етнічної групи, тому що таліби походять з пуштунської етнічної групи. Не всі зокрема, також є непуштинські таліби. Кілька місяців тому я сама брала інтерв'ю у непуштунських талібів на півночі країни. Але дуже багато афганців мають таке відчуття, що це знову група, яка є дуже етнічно орієнтованою. І що тут знову існує дискримінація між талібами та іншими етнічними групами, особливо таджиками. І справді, є численні задокументовані випадки, коли таліби ставилися до непуштунів гірше, ставлячись до них у кращому випадку з підозрою, якщо не з відкритою ворожістю. І саме серед таджицьких моджахедів, очолюваних, зокрема, Ахмад Шахом Масудом, американці все ще мали контакти, які вони почали налагоджувати. І ось фронти так званого Північного альянсу, яким Ахмад командував, розійшлися. Шах Масуд знову почав отримувати фінансування, його озброювало ЦРУ. Хоча сам Масуд не дожив до звільнення Кабула від влади талібів, бо був убитий за два дні до теракту 11 вересня - 9 вересня 2001 р. Його вбила "аль-Каїда",

імовірно, саме для того, щоб армія під його командуванням, адже він славився як чудовий тактик, не допомогла американцям, коли вони увійшли до Афганістану у відповідь на напад на всесвітній торговий центр.

Отже, в жовтні 2001 року міжнародна коаліція почала втручатися, і американські бомбардування в поєднанні з силами в Афганістані на фронті, які мав Північний альянс, призвели до того, що режим талібів був повалений дуже швидко, і більшість з них покинули Кабул довгими колонами машин у напрямку Кандагару. Деяких заарештували. Деяким вдалося втекти, зокрема, до сусіднього Пакистану. І тут знову відбулося величезне повстання афганців. Ті ж, хто кілька років тому зустрічав талібів у своїх містах з трояндою і Кораном у руках, тепер святкували прихід американців у країну, сподіваючись, що це принесе їм, перш за все, поліпшення їхнього жахливого економічного становища, що Афганістан більше відкриється світові, що для них відкриються нові можливості. Але чи раділи люди по всьому Афганістану однаково? Звісно у таких містах, як Кабул, наприклад, люди, принаймні спочатку, дуже позитивно ставилися до американців. Але мені завжди було дуже цікаво, як живуть афганці, що живуть у селах. І тут є ще один дуже важливий елемент.

Афганістан - дуже поступово урбанізована країна. Близько 70 відсотків афганців і сьогодні живуть у селах. Основним доходом афганської економіки є саме сільське господарство, в якому, знову ж таки, за різними дослідженнями, зайнято від 70 до 75 відсотків населення. Тобто часто це точно збігається з пуштунськими регіонами, але не завжди. Для них правління талібів було суворим, але правила, які вони впроваджували, закони, які вони виконували, не надто відрізнялися від того, як вони жили у своєму

повсякденному житті і без них протягом десятиліть. Зовсім іншою вона була для міста, урбанізованого населення у великих містах, таких як Кабул, Герат і Мазарі-Шариф. Таліби теж знову відчують певну образу, певну підозру до міських жителів, часто вбачаючи в них нечестивців, розпусників, які не дотримуються належним чином приписів і заборон ісламу. Що не є чимось оригінальним або типовим для Афганістану практично в будь-якій точці світу, великі міста часто живуть трохи більш ліберально, ніж консервативні провінції. І тут ми також маємо таку дуже високу напругу між цією традицією і сучасністю в Афганістані. Ось так люди в містах, принаймні спочатку, і американці також наполегливо працювали над своєю, не зовсім доброю, репутацією протягом наступних 20 років. Але так, часто люди в селах взагалі не розуміли, як американці туди потрапили. Мені було цікаво, чи не мають, наприклад, доступу до інтернету і телебачення. Часто єдиним джерелом інформації було радіо, а за часів Талібану працювала лише одна станція - "Радіо Шаріат", з якої не можна було дізнатися багато інформації зі світу. Як ці афганці сприйняли американське вторгнення, як вони його розуміли? І коли я просто говорила про це з афганцями, які живуть в дуже різних частинах країни, просто в селах, і запитувала: "Раптом у вашій країні з'явилися якісь іноземні солдати, вони були одягнені в якісь шоломи, у них було якесь спорядження не з цієї землі. Вони дивилися на цих афганців так, ніби ті були щойно з Марсу, а не з Америки. Як ви думаєте, чому вони там? Про що говорили між собою в сільській місцевості?" І переважна більшість людей, яких я запитувала, ніколи не чули про 11 вересня, про теракти в Нью-Йорку, про Усами бін Ладена, тож вони не знали цієї офіційної причини нашого вторгнення в Афганістан.

І, безумовно, найпоширеніша відповідь, яку давали, з точки зору цієї ідеї, чому ці іноземні солдати раптово опинилися в Афганістані і в такому масштабі, тому що на піку війни американських військ там було понад сто тисяч. Зазвичай люди відповідали, що вони були переконані в тому, що ці іноземні держави, Сполучені Штати Америки та їхні союзники, просто здійснюють вторгнення в іслам, що їм не подобається, що в світі існує мусульманська держава, яка керується своїми власними правилами. Що це був свого роду перший крок у великій війні, яку веде західний світ проти ісламського світу. І що ці іноземні окупаційні війська були там просто для того, щоб знищити афганську культуру, традиції, релігійність. Я думаю, що це дуже важлива відправна точка для того, щоб зрозуміти, чому, незважаючи на таку велику військову присутність, незважаючи на такі величезні ресурси, незважаючи на всю техніку і підготовку, боротьба з талібами протягом двох десятиліть закінчилася так, що вони блискавично захопили країну, провінцію за провінцією, з величезною швидкістю.

Дуже багато афганців просто сприймали американців та їхніх союзників, включаючи поляків, як ворожі сили, як загарбників, які повалили законний афганський уряд. А тепер саме з точки зору ситуації з біженцями. За останні десятиліття з Афганістану втекли мільйони людей, більшість з них - до сусідніх Ірану та Пакистану. Знову ж таки, згідно з різними статистичними даними, оскільки не всі біженці офіційно зареєстровані цими країнами, не всі зареєстровані УВКБ ООН - агентством ООН у справах біженців, Іран і Пакистан приймають близько 2-3 мільйонів афганських біженців. Тисячі інших втекли далі, в тому числі до Європи. Дуже багато афганців, що цікаво, очевидно, втекли від режиму Талібану, в тому числі ті, хто хотів, щоб їхні доньки отримали освіту. Але я також розмовляла з

багатьма афганцями, які якраз тоді, коли Талібан прийшов до влади, тобто в 96-му році, почали повертатися в країну, тому що війна закінчилася і нарешті настав відносний мир і безпека. І після 2001 року знову була така велика хвиля повернень, особливо, наприклад, афганських активістів, інтелектуалів, діячів в еміграції побачили можливість для себе. Вони сказали, що хочуть повернутися, щоб будувати цей новий Афганістан, саме за підтримки міжнародної спільноти, яка тоді стояла перед викликом обрання влади в Афганістані. У Бонні була організована конференція, на яку були запрошені члени різних угруповань моджахедів, афганських політиків, які були при владі на різних рівнях у 1990-х роках. Група, яка повністю залишилася за бортом цієї конференції це Таліби - що сьогодні дуже багато експертів з Афганістану, дуже багато дослідників вважають катастрофічною помилкою. Вони взагалі не були запрошені туди для переговорів, для участі в будь-якому новому уряді Талібану. Було обрано нового президента, знову пуштуна - Хаміда Карзая, який якраз збирався об'єднати афганців під своєю егідою після більш ніж 20-річної війни, і до нового уряду увійшло дуже багато імен, постатей афганців, які вже були дуже добре відомі. Отже, ми маємо цей початковий період після американського вторгнення. Талібан почав повільно перегруповуватися, зокрема, в Пакистані. Однак дуже багато з них просто вирішили повернутися до цивільного життя. Вони піддалися амністії і відмовилися від будь-яких збройних планів. Більше того, здавалося, що все має пройти добре. І все ж, десь у 2006 році, тоді ми можемо говорити про такі перші великі напади здійснені талібами, вони знову почали набирати силу. І тут знову виникає питання "чому"? Ну, а американці, як вони самі визнавали, зокрема, в документах так званих Afghanistan Papers, опублікованих

газетою The Washington Post, які є збіркою інтерв'ю з американськими військовими, дипломатами, активістами гуманітарної допомоги тощо, розуміли дуже мало з того, що відбувалося в Афганістані. Хто такі афганці? Що це за країна? Як вона працює? Що призвело до низки фундаментальних помилок, яких вони припустилися в цій країні. Серед іншого, що згодом призвело саме до вирішального падіння підтримки там, де вона була для американців і військ НАТО, і перетворилося на зростання підтримки Талібану. В Афганістані, не знаючи, не розуміючи, особливо на місцевому рівні, різних видів взаємозалежності, вони співпрацювали з афганцями для отримання різної інформації. Часто в їхньому регіоні, селі, містечку чи провінції дуже впливові люди просто хотіли з ними працювати. І вони часто ставали їхньою жертвою саме в такий спосіб, як виявилось, це були непоодинокі випадки. Звичайно, бракує достовірних досліджень щодо того, скільки їх було насправді, але, безумовно, кількість дуже велика, що хтось просто руками американців або інших іноземних солдатів намагався вирішити свої особисті конфлікти. Часто конфлікти, які тривали десятиліттями, поколіннями, наприклад, за землю, якісь родинні чвари. Дуже багато людей опинилися у в'язницях, в тому числі в Баграмі, сумнозвісному Гуантанамо. Їх просто звинуватили у зв'язках з Талібаном, аль-Каїдою чи іншими подібними угрупованнями, хоча насправді таких зв'язків не було. Однак бували випадки, коли деякі люди просто проводили довгі роки без жодних звинувачень і, звісно, без жодних вироків, бо врешті-решт їх визнавали невинними в таких в'язницях, просто на основі неправдивої інформації, наданої окупаційним силам. По-друге, часто на основі подібної інформації американці і союзницькі війська

спільно з новоствореною Афганською національною армією просто здійснювали звірячі злочини проти цивільного населення.

Тут найбільш сумнозвісними були рейди безпілотників, бомбардування, які дуже часто просто влучали в цивільних.

Надзвичайно сумно відомі так звані нічні рейди, які здійснювалися спецпідрозділами афганської армії, які фактично не були частиною армії і не підпорядковувалися армійському керівництву, але були підготовлені, фінансувалися і керувалися безпосередньо ЦРУ, і які стали сумнозвісними головним чином через свою надзвичайну жорстокість. І ось в деяких частинах країни, а тут ми говорили про те, що багато років афганці говорили про домінування пуштунів, відбулася своєрідна перестановка сил в результаті цієї Боннської конференції, в рамках своєрідного визнання союзників, які допомогли американцям схвалити уряд талібів, до влади прийшло дуже багато таджиків, зокрема таджиків з крихітного за розмірами, не схожого на інші райони чи такі райони Афганістану - Панджшеру. І дуже багато мешканців цих, переважно пуштунських, провінцій говорили про величезну дискримінацію, яку вони всі відчували протягом цих 20 років американської війни. Вони говорили просто про те, як вони виглядають, якою мовою розмовляють, через те, що носили бороду або тюрбан, їх дуже часто переслідували, заарештовували самі солдати афганської армії або військовослужбовці іноземних армій, що викликало очевидну неприязнь до них. Смерть або інша шкода, заподіяна афганською урядовою армією у співпраці з нашими військами, була ще одним таким дуже сильним фактором для афганців, який змушував їх приєднуватися до Талібану у все більшій кількості. Часто це було питанням особистої помсти. Вони, не обов'язково підтримуючи ідеологію Талібану, просто дуже хотіли помститися тим, хто,

наприклад, забрав життя членів їхніх сімей або зруйнував їхні будинки. І навіть якщо вони не приєдналися, вони співпрацювали з талібами. Вони надавали їм притулок, їжу, передавали зброю чи будь-яку іншу допомогу, яку таліби хотіли від них отримати. І так, рік за роком, конфлікт однозначно загострювався. Таліби захоплювали все більші і більші частини країни, почали мати так званий "тіньовий уряд", тобто вони просто практично здійснювали владу в певних районах, над якими уряд, у свою чергу, мав контроль лише на папері. І так ці території ставали все більшими і більшими, поки в 2021 році їм не вдалося відвоювати весь Афганістан всього за кілька тижнів.

Після того, як 15 серпня 2021 року президент Афганістану, друга людина Карзая - Ашраф Гані - залишив країну, таліби зайняли президентський палац, оголосили про створення, вдруге в історії, Ісламського емірату Афганістану і про своє повернення до влади. Це був ще один момент в історії Афганістану, коли ми стали свідками просто масової втечі людей з країни. Дуже багато афганців, пам'ятаючи про правління талібів, особливо про те, що відбувалося саме з жінками, не хотіли б пережити це вдруге. Вони не повірили запевненням талібів, що вони тепер Талібан 2.0, що вони більше не будуть такими жорстокими, як у 1990-х роках. Що ж, як виявилось, ті, хто їм не довіряв, мали рацію. Ми щойно пережили величезний відтік, включаючи евакуацію, організовану США та іншими країнами, що призвело до величезного відтоку мізків. З Афганістану виїхала надзвичайно велика кількість політиків, інтелектуалів, журналістів, активістів, державних службовців, лікарів, що було б надзвичайно болючим для будь-якої країни, адже одні лише американці евакуювали близько ста тисяч людей, які працювали з ними всі ці роки, не кажучи вже про країну, в якій навіть зараз, в цей момент,

після цих самих 20 років нашої присутності там, рівень неписьменності становить близько 50 відсотків.

Це один з викликів, з яким стикаються афганці саме тут. І тепер історія повертається на круги своя. Талібан знову заганяє Афганістан у повну ізоляцію від світу. Жодна країна не визнає їх як легітимний уряд. Дуже багато лідерів Талібану - це люди, які роками перебувають під санкціями ООН, ЄС, США. Дуже багато з них перебувають у списках розшукуваних ФБР, наприклад, як терористи. Таким чином, їхнє формування уряду призвело до того, що на Афганістан де-факто наклали санкції, а економіка країни надзвичайно постраждала. З'явилася нова група бідних, колишній афганський середній клас, який тепер також втратив роботу в державному або приватному секторі. Дуже багато підприємств просто закрилися. Афганці втратили доступ до заощаджень, якщо вони їх мали, оскільки банки припинили видачу готівки. Потім були введені обмеження, що тільки, наприклад, 200 доларів на людину на тиждень можна було зняти після багатогодинного стояння в черзі. Та навіть це не гарантувало успіху. Дуже часто трапляється, що, відстоявши в черзі, ви чуєте в кінці черги, що у вас на сьогодні закінчилися гроші. Подальші обмеження таліби наклали на жінок. Спочатку закриття шкіл для дівчат старше шостого класу, пізніше закриття університетів, знову ж таки усунення жінок майже з усіх робочих місць, включаючи органи державного управління, де вони становили дійсно велику частку персоналу, призвело до того, що багато сімей вирішили покинути країну саме для того, щоб мати змогу дати освіту своїм дочкам. Афганістан після 40 років війни знову опинився в дуже схожій ситуації, як і двадцять років тому. Крім того, афганці стикаються не лише з талібами, не лише з міжнародною ізоляцією, але й з іншими кризами, зокрема, вони

входять до першої десятки країн світу, які найбільше постраждали від кліматичної кризи, що спричинила як масові посухи, так і масштабні повені, які вже кілька років поспіль щороку б'ють по афганських фермерах, не даючи їм зібрати врожай. Поки в Афганістані ще існував уряд, який підтримувався міжнародною спільнотою, з Міжнародного кліматичного фонду Афганістану було виділено 10 мільйонів доларів саме для того, щоб впоратися з мінімізацією наслідків цієї кризи. Всі ці гроші, як і вся допомога на розвиток, зараз заморожені.

І коли ми уявимо, що за попереднього афганського уряду 75% бюджету і ВВП Афганістану складали виплати від міжнародного співтовариства, а зараз практично всі ці кошти виведені, що ми надаємо лише гуманітарну допомогу, а не допомогу для розвитку, ми можемо усвідомити масштаб того, чого афганці були позбавлені абсолютно, до чого вони не були готові, і наскільки складною є їхня ситуація. І це причина номер один, про яку говорять афганці, коли говорять саме про бажання емігрувати, втекти з Афганістану. Саме ця жахлива економічна ситуація та абсолютна відсутність перспектив що це може покращитися в найближчому майбутньому. Утиски з боку талібів знову стали особливою мішенню для жінок, причому для тих, хто живе у великих містах, доводиться найважче. Тому що, хоча за останні двадцять років, звичайно, дуже багато афганців також змінили своє ставлення до освіти жінок, дуже багато з них зрозуміли, що освіта жінок також має цінність. Так, навіть протягом останніх двох десятиліть ми мали це в Афганістані - були райони, наприклад, у Газні чи Кабулі, де не було шкіл для дівчат, тому що місцеві жителі просто не хотіли їх мати. Однак мешканці міст - Кабула, Мазара - жили у спосіб, який здебільшого був значно ліберальним. Цікаво також відзначити, що

таліби, як і в 1990-х роках, безумовно, суворі, вони впроваджують свої закони в містах, і очевидно, що самі вони, як правило, вихідці з сільської місцевості, ставляться до міських жителів з великою недовірою, а часом навіть вороже, вбачаючи в них просто прихильників попереднього, безбожного, підтримуваного Америкою режиму. Отже, це перше, з чим стикаються афганці зараз. Тут ми маємо якраз економічну ситуацію, у зв'язку з якою також дуже багато експертів, аналітиків говорять про те, що краще було б зняти санкції, які не дратують безпосередньо талібів і, як ми бачимо, поки що ніяк не послаблюють їхню владу, а лише ускладнюють життя афганцям. До того ж, ми маємо справу саме з кліматичною кризою, яка дуже сильно впливає на країну, що не має абсолютно ніяких ресурсів для подолання її наслідків. У нас є Дедалі більше афганців, які просто тікають щонайменше до сусідніх країн. Їм надзвичайно важко отримати візи навіть до Ірану чи Пакистану. По-перше, обидві країни чітко дали зрозуміти що через захоплення влади талібами в них досить біженців, що вони стикаються з власними проблемами, в тому числі економічними, з якими вони просто не можуть більше впоратися. В результаті процвітає чорний ринок контрабанди. Дуже часто надходять повідомлення про те, що з афганськими біженцями в Ірані, Пакистані чи Туреччині, які намагаються потрапити до Європи, наприклад, через турецьку територію, поводяться у спосіб, що абсолютно порушує права людини. Їх б'ють, катують, залякують. Дуже часто Іран, зокрема, депортує кілька тисяч людей щотижня до Афганістану, який перебуває під владою талібів. Однак, незважаючи на це, дуже багато афганців не бачать іншого виходу з країни, окрім як просто виїхати. Мені довелося розмовляти, наприклад, з афганцем, який мав посаду середнього рівня, скажімо, окружного, за попереднього уряду, і все ж він утримував її місяцями. не отримуючи

зарплату просто тому, що режим Талібану, фінансові активи якого заморожені Центральним банком Афганістану, резерви якого зберігаються в США і який перебуває під санкціями, часто не має грошей для виплати зарплати своїм співробітникам. Також часто трапляється, наприклад, що лікарі та медсестри працюють без зарплати. Саме тут Червоний Хрест намагається допомогти, оскільки платить зарплату принаймні частині цього медичного персоналу. Однак, очевидно, що це крапля в морі потреб. Дуже багато, наприклад, вчителів або адміністративного персоналу працюють без зарплати, лише сподіваючись, що, можливо, вони побачать її через деякий час. І ця людина якраз розповідала про те, що отримала таку пропозицію від посередника в Пешаварі, місті на кордоні з Афганістаном, на пакистанській стороні лінії Дюрана, поїхати до Білорусі. Ця пропозиція була дуже дорогою, тому що посередник вимагав 10 000 доларів за квиток до Білорусі та організацію всієї поїздки. Однак уся сім'я цього хлопчика так відчайдушно хотіла мати хоча б одну людину, до якої можна було б поїхати, куди можна було б, наприклад, влаштуватися на роботу, яка б потім змогла утримувати сім'ю, і, можливо, через деякий час навіть запросити цю сім'ю до себе, що вони готові були почати розпродавати все підряд, що, до речі, є одним із механізмів виживання афганців у такій ситуації. На вулицях можна побачити всілякі домашні меблі, предмети побуту, виставлені на тротуарах, які люди просто намагаються продати, щоб мати гроші на їжу. І це часто сім'ї, які готові позичити у кого завгодно, продати що завгодно, аби хоча б одна людина могла просто забезпечити контрабандний маршрут, щоб вибратися з Афганістану. Я думаю, що це дуже добре показує масштаби відчаю афганців і безнадії, з якою вони стикаються щодня у своїй країні. Виклики, на які практично

неможливо відповісти. І перш за все відсутність будь-яких перспектив, відсутність надії, відсутність можливостей. Щиро дякуємо за цю лекцію, ми також відчуваємо себе незадоволеними і запрошуємо всіх, хто цікавиться тим, що відбувається в Афганістані, стежити за соціальними мережами, де присутня пані Ягода Грондецька, а також читати пресу. Час від часу статті пані Ягоди Грондецької з'являються в польських ЗМІ. І я розумію, що незабаром ми можемо очікувати на книгу про Афганістан. Так. Можливо, якщо я оголошу про це публічно, то, можливо, у мене буде більше мотивації закінчити її якнайшвидше. Дуже-дуже дякуємо вам, а також Магдалені Гах, перекладачеві польської жестової мови, за переклад. Дуже вам дякую.